

O Programie Rozwoju Polskiej Humanistyki

Uchwałę Walnego Zgromadzenia Polskiej Akademii Umiejętności dotyczącą opracowania i wprowadzenia w życie wieloletniego programu rozwoju polskiej humanistyki uważam za cenną, bo sprzyjającą integracji studiów, lepszemu wykorzystaniu potencjału badawczego humanistów polskich, szczególnie młodego pokolenia, zmniejszeniu elementu przypadkowości w przydziale środków finansowych. Program taki umożliwi ponadto realizację szeroko zakrojonych badań podstawowych, które nie mogą być przedmiotem indywidualnych projektów badawczych. W aspekcie ergonomii poszczególnych warsztatów przyniesie także oszczędność czasu, jaki przeznaczamy na działania administracyjne związane z małymi projektami.

Proponuję uprzejmie, by w ramach tego programu znalazł się temat: *Kultura Rzeczypospolitej w Europie. Idee – twórcy – dzieła*. Celem badań byłoby całościowe przedstawienie uczestnictwa Polski w kulturze europejskiej od średniowiecza do XX wieku. Przedmiotem obserwacji:

- idee, głównie wynikające ze źródeł antycznych: grecko-rzymskich i judaistycznych oraz nowożytnych: chrześcijańskich;
- twórcy polscy: ich obecność w Europie obserwowana w aspektach formowania ideowego, intelektualnego i artystycznego oraz recepcji w kulturach obcych;
- dzieła: inspiracje europejskie dzieł autorów polskich oraz oddziaływanie tych dzieł na kultury europejskie.

Temat miałby charakter interdyscyplinarny i komparatystyczny; jego zadaniem byłoby stworzenie – z udziałem historyków, historyków filozofii, literatury, muzyki i sztuki, nauk społecznych [...] – syntezy kultury polskiej jako europejskiej i narodowej. Brak takiej syntezy jest przyczyną nieobecności lub złej, tj. nieaktualnej badawczo i fragmentarycznej, a nieraz nacechowanej arbitralnymi ocenami, obecności kultury polskiej w świadomości humanistyki europejskiej i światowej.

[...] Proponowany temat byłby realizowany na poziomach prac źródłowych i interpretacyjnych. W zakresie literackich badań źródłowych chcę wskazać konieczność systematycznej penetracji archiwów europejskich, zarówno na Wschodzie (Lwów, Kijów, Wilno, Petersburg, Moskwa), jak na Zachodzie, Północy i Południu Europy (Sztokholm, Uppsala, Londyn, Monachium, Berlin, Padwa, Turyn, Bolonia), a także w Ameryce. Dotychczas mogliśmy sobie pozwolić tylko na studia rekonesansowe lub służące doraźnym celom badawczym. Nieznajomość źródeł literackich spoczywających w archiwach ogranicza [...] i deformuje wiedzę o kulturze polskiej. W ślad za kwerendami

powinny podążać edycje źródłowe spełniające wymogi krytyki tekstu, publikowane w wersjach drukowanej i elektronicznej. Za nimi: komentarze i słowniki różnego typu. Dotychczas wiele wybitnych dzieł literackich o znaczeniu europejskim jest dostępnych tylko specjalistom w formie rękopisów lub starych druków. Niemala pozostaje całkowicie poza zasięgiem badań.

Studia interpretacyjne powinny – moim zdaniem – odzwierciedlać pluralizm metodologiczny humanistyki współczesnej. Wymogami ich wiarygodności wydają się jednak – niezależnie od wybranej opcji – rzetelna podstawa źródłowa i dobry warsztat badawczy.

Proponuję tę chciałabym poprzeć dotychczasowymi doświadczeniami w realizacji trzyletniego projektu zamawianego *Humanizm polski. Idee – nurty – paradygmaty twórcze*. Już po pierwszym roku prac, realizowanych w Uniwersytetach Warszawskim, Jagiellońskim, Pedagogicznym w Krakowie, Wrocławskim, Poznańskim, Szczecińskim, w obu Uniwersytetach Lubelskich i w Polskiej Akademii Nauk wylania się ogrom zagadnień, nie branych dotychczas pod uwagę, o fundamentalnym znaczeniu dla poznania dziedzictwa kulturowego. Mogą one zostać opracowane w ramach przedsięwzięcia długotrwałego, o szerszej skali.

W zakresie programu znajdują się z pewnością tematy odpowiadające atrakcyjnym dziś kierunkom myślenia, takim jak antropologia literatury, badania genderowe, pragmatyzm, konstruktywizm, narratywizm. Jest to oczywiście i uzasadnione. Jednak równie uzasadnione, a wręcz konieczne jest wyrównanie dotkliwych braków w zakresie badań podstawowych, które warunkują pełny i zrównoważony, projektowany w dalszej perspektywie rozwój dyscyplin humanistycznych. Trzeba zauważyć, że humaniści krajów liczących się w tej dziedzinie rozwijają nowoczesnie projektowane badania (nie tylko w ramach dyskursu poststrukturalistycznego) na gruncie znakomicie opracowanych w XIX i XX wieku tekstów kultury, różnorodnych słowników, konkordancji, kompendiów, których w Polsce, poddanej w czasie zaborów i w okresie powojennym systematycznemu niszczeniu humanistyki, nie posiadamy. Bez wyrównania elementarnych, a dotkliwych badawczo niedostatków niemożliwe wydaje się dorównanie współczesnym standardom nauki. Program o tak szerokim zasięgu stwarza po temu nieistniejącą dotychczas sposobność.

ALINA NOWICKA-JEŻOWA
Uniwersytet Warszawski
Warszawa, 10 lutego 2009

Skróty [...] pochodzą od Autorki (Red.)